

Hvordan fremme folkehelse i samiske områder.

Dette er Sør-Varangers svar på hvordan man skal fremme folkehelse og levekår i samiske områder.

Hvorfor en folkehelseoversikt?

- *Folkehelse* defineres som befolkningens helsetilstand og hvordan helsen fordeler seg i en befolkning.
- *Folkehelsearbeid* er samfunnets innsats for å påvirke faktorer som direkte eller indirekte fremmer befolkningens helse og trivsel, forebygger psykisk og somatisk sykdom, skade eller lidelse, eller som beskytter mot helsetrusler, samt arbeid for en jevnere fordeling av faktorer som direkte eller indirekte påvirker helsen.

Folkehelsearbeid er en samfunnsoppgave med strategier rettet mot hele befolkningen. Målet med folkehelsearbeidet er flere leveår med god helse i befolkningen og å redusere sosiale helseforskjeller. I dette ligger nødvendigheten av å styrke verdier som gir det enkelte individ og grupper muligheter for ansvar, delaktighet, solidaritet, mestring og kontroll over eget liv og situasjon. Folkehelsearbeid handler om å skape gode oppvekstvilkår for barn og unge, forebygge sykdom og skader, og utvikle et samfunn som legger til rette for sunne levevaner, beskytter mot helsetrusler og fremmer felleskap, trygghet, inkludering og deltakelse (§ 3). Dette arbeidet retter seg mot befolkningen eller deler av befolkningen, ikke enkeltindivider med identifisert risiko.

Folkehelseutfordringer i samiske områder

- Sør-Varanger, og Finnmark, har en høyere andel overvekt og fedme enn resten av landet for øvrig. Dette er noe som kan direkte knyttes mot hjerte- og karsykdommer, og andre livsstilssykdommer. Dette kan også føre til uførhet, som er negativt både fysisk og psykisk.
- Sør-Varanger og fylket ligger begge over landsgjennomsnittet på anmeldte tilfeller av vold og mishandling. I tillegg, slik som rapporten viser til, er andelen av disse høyest blant samiske kvinner.
- Selv om andelen er lavere enn landsgjennomsnittet, er det en økning blant mennesker i lavinntektsfamilier, og en stor økning blant barn i lavinntektsfamilier i Finnmark.
- Utenforskap er et stort problem i Sør-Varanger og Finnmark. Høy andel elever på videregående skole dropper ut, slik at dem ender opp utenfor skole og yrkeslivet.
- Slik som resten av landet, sliter Sør-Varanger og Finnmark av en kommende økning av eldre mennesker over 67. Dette, sammen med lavere barnetall og færre yrkesaktive, blir et stort problem. Sett sammen med Finnmarks større andel mennesker som lider av overvekt og fedme, og livsstilssykdommer, i tillegg til Finnmarks store geografiske distanser, blir et ekstra problem.

- Det er fortsatt en del negative holdninger til samer i samfunnet. Diskriminering, mobbing og utestenging er fortsatt utbredt. Tapet av sin identitet, og mangelen på å kunne ytre seg kan skape psykiske utfordringer.
- Omfanget av kulturtilbud for den samiske befolkningen kan enkelte plasser i Finnmark, og Sør-Varanger føles for dårlig, og at den ikke er synlig nok i samfunnsbildet.

Tiltak som for å kjempe mot utfordringene

Det som er viktig for å kunne bekjempe folkehelseutfordringene, er kartlegge disse først og fremst. Dette er noe hver av kommunene i Finnmark, inkludert Sør-Varanger er lovpålagt å gjøre gjennom folkehelseoversikten. Oversiktsbildet gir et klart og tydelig bilde på utfordringene i kommunene, og hvilke områder det er viktig å jobbe med, og hvilke satsningsområder man skal ha.

Når det gjelder det samiske perspektivet, er det viktig å kartlegge om dette kan jobbes med i sammenheng med de overordnede folkehelseutfordringene, da mye overlapper, eller om man må ha egne satsningsområder for det samiske. Psykisk og fysisk helse er roten i samfunnet, og en samfunnsutvikling kan ikke skje hvis folkehelsen ikke er god.